

آینه داران آفتاب

پژوهش و نگارش نواز زندگی و شهادت

یاران ابا عبدالله الحسین علیه السلام

جلد اول

محمدرضا سنگری

شرکت چاپ و نشر بین الملل

وابسته به انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۸۶

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک

: سنگری ، محمدرضا ، ۱۳۳۳ .
: آینه داران آفتاب ، پژوهش و نگارش نو از زندگی و شهادت یاران
اباعبدالله الحسین علیه السلام / محمدرضا سنگری
: تهران : سازمان تبلیغات اسلامی ، شرکت چاپ و نشر بین الملل ، ۱۳۸۶
: ج ۲ . (۱۴۶۷ ص)
: (دوره) 978-964-304-251-6
: (ج ۱) 978-964-304-249-3
: (ج ۲) 978-964-304-250-9

وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه : ص. [۱۴۴۳] - ۱۴۶۷ ؛ همچنین به صورت زیر نویس
عنوان دیگر : پژوهش و نگارش نو از زندگی و شهادت یاران اباعبدالله الحسین (ع) .
موضوع : حسین بن علی (ع) ، امام سوم ، ۴ - ۶۱ هجری - اصحاب .
موضوع : واقعه کربلا ، ۶۱ ق .
شناسه افزوده : سازمان تبلیغات اسلامی ، شرکت چاپ و نشر بین الملل .
رده بندی کنگره : ۲۹۷/۹۵۳۷ : ۴۹ / ۳۲ BP
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۳۷
شماره کتابشناسی ملی : ۱۰۸۵۱۰۱۰

آینه داران آفتاب

جلد اول

مؤلف

محمدرضا سنگری

ناشر

شرکت چاپ و نشر بین الملل

نوبت چاپ..... اول - پاییز ۱۳۸۶
چاپ و صحافی..... چاپخانه سپهر
شمارگان..... ۳۰۰۰ نسخه
قیمت دوره..... ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۲۴۹-۳

حق چاپ محفوظ است .

E. mail: intlpub@intlpub.ir
WWW. intlpub.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
فصل اول: مباحث تحلیلی، جایگاه و فضایل اصحاب حسین	
۷	فضیلت‌ها و ویژگی‌های یاران حسین
۹	۱. معرفت و فهم عمیق
۱۲	۲. رهایی و آزادگی
۱۵	۳. آمیزهٔ شدت و رحمت (تولی و تبری)
۱۷	۴. وحدت و همدلی
۲۵	۵. صبوری و شکیبایی
۲۸	۶. شجاعت و دلاوری
۳۰	۷. ایثار و پاکبازی
۳۴	۸. شیفگی به عبادت
۳۶	۹. غیرتمندی و صلابت
۴۰	۱۰. عزت و نفوذناپذیری
۴۳	۱۱. موقعیت‌شناسی
۴۵	۱۲. روشنگری و رسواگری
۵۳	پیوند و رابطهٔ امام با یاران
۵۳	۱. آگاهی‌بخشی مستمر
۵۴	۲. آزمودن و پالایش مستمر

۳. محبت و لطف سرشار ۵۵
۴. شخصیت دادن و منزلت بخشی به یاران ۵۷
۵. دعا در حق یاران، نفرین در حق دشمنان ۵۹
- سیرت، رفتار و شباهت صحابه دو انقلاب؛ عاشورا و عصر ظهور ۶۳
۱. بصیرت و بینش ۶۴
۲. پذیرش عارفانه و عاشقانه ۶۶
۳. شیفتگان شهادت ۶۸
۴. عشق ورزان به امامت و ولایت ۷۰
- شناخت صحابه، تقسیم بندی ۷۳
- تقسیم بندی بر مبنای تیره و قبیله ۷۴
- وجه تسمیه کوفه ۷۴
- نظام شهر کوفه ۷۶
- اوضاع کوفه ۷۹
- قبایل بزرگ و مشهور شهر کوفه ۸۱
- قبیله ازد (بنی الازد) ۸۴
- قبیله بنی اسد ۸۷
- قبیله بنی بجیله (بنی بجلی) ۹۱
- قبیله بنی خثعم ۹۲
- قبیله بنی تغلب ۹۳
- قبیله بنی تمیم (بنی تمیمی) ۹۴
- قبیله بنی تیم ۹۵
- قبیله بنی همدان ۹۷
- قبیله مذحج ۱۰۱
- قبیله بنی صیداوی (قبیله بنی اسد) ۱۰۳
- قبیله کنده ۱۰۳
- قبیله طی ۱۰۵

۱۰۶	قبیله بنی هاشم
۱۱۴	شهدای انصار
۱۱۷	تقسیم بندی های دیگر
۱۱۹	تقسیم بر اساس زیارت نامه ها
۱۱۹	الف: زیارت ناحیه مقدسه
۱۲۰	ب: زیارت رجبه
۱۲۸	شیوه تقسیم بندی
۱۲۹	آمار یاران امام حسین
۱۳۵	گذرگاه ها و منازل راه از مکه تا کربلا
۱۴۰	منزل اول: بستان ابن معمر (ابن عامر)
۱۴۱	منزل دوم: منزل ابطح
۱۴۲	منزل سوم: منزل تنعیم
۱۴۳	منزل چهارم: منزل صفاح
۱۴۵	منزل پنجم: وادی عقیق
۱۴۶	منزل ششم: ذات عرق
۱۴۸	منزل هفتم: منزل عیون
۱۵۰	منزل هشتم: منزل غمره
۱۵۰	منزل نهم: منزل رهیمة
۱۵۱	منزل دهم: منزل حاجر (حاجز)
۱۵۴	منزل یازدهم: منزل خزیمه
۱۵۵	منزل دوازدهم: منزل شقوق
۱۵۶	منزل سیزدهم: أجفر
۱۵۶	منزل چهاردهم: زُرود (زُرود)
۱۵۹	منزل پانزدهم: منزل ثعلبیه
۱۶۲	منزل شانزدهم: زباله
۱۶۵	منزل هفدهم: منزل قاع

۱۶۵	منزل هجدهم: بطن عقبه یا بطن.
۱۶۶	منزل نوزدهم: منزل واقصه.
۱۶۷	منزل بیستم: منزل شراف یا اشراف.
۱۷۳	منزل بیست و یکم: منزل ذو حُسم.
۱۷۶	منزل بیست و دوم: منزل بیضه.
۱۷۸	منزل بیست و سوم: منزل عذیب الہجانات.
۱۸۲	منزل بیست و چهارم: منزل قُطُطَانِیہ.
۱۸۲	منزل بیست و پنجم: قصر بنی مقاتل.
۱۸۶	منزل بیست و ششم: تینوا (کریلا).
۱۸۹	آخرین منزل: کریلا.
۱۸۹	وجه تسمیہ کریلا.
۱۹۳	جغرافیای کریلا.
۱۹۷	ویژگی های رزم و رزمگاه.
۱۹۹	مختصات دیگر حادثہ کریلا.

فصل دوم: شہیدان پشاهنگ

۲۱۱	سلیمان بن رزین، غلام حسین بن علی.
۲۱۲	سفر بصرہ، نخستین شہید.
۲۲۲	مسلم بن عقیل بن ابیطالب.
۲۲۳	تنہاتر از تنہا.
۲۸۳	ہانی بن عروہ (ابو یحییٰ مَدَحِجِی مرادی غطفی).
۲۸۵	پیرترین شہید.
۳۱۸	عبدالاعلیٰ بن یزید کلبی.
۳۱۹	شہید سوگند.
۳۲۳	عبداللہ بن یُظَطَّر (یُظَطَّر یا بَطَطَّر).
۳۲۵	زبان سرخ، سر سبز.

۳۳۲	قیس بن مسهر صیداوی
۳۳۴	بر بام دارالاماره
۳۴۸	عباس بن جعهه جدلی (جولی)
۳۴۹	پرچمدار شهید
۳۵۲	عبیدالله بن عمرو بن عزیر کندی
۳۵۳	زیر شمشیر غمش رقص کنان باید رفت
۳۵۶	عبدالله بن حارث نوفلی
۳۵۷	صاحب پرچم سرخ
۳۶۱	عمارة بن صلح آردی
۳۶۲	شهید قبیله آزد
۳۶۴	حنظله بن مروه همدانی
۳۶۵	آتشفشان کوفه

فصل سوم: شهیدان نبرد نخستین

۳۷۹	عبدالرحمن بن عبد رب انصاری خزرچی
۳۸۰	راوی غدیر
۳۸۹	کنانه بن عتیق تغلبی
۳۹۰	از اُحد تا کربلا
۳۹۳	جبله بن علی (عبدالله) شیبانی
۳۹۴	استوار چون کوهسار
۳۹۸	عمران بن کعب اشجعی
۳۹۹	آمیزه درد و درک
۴۰۳	منیع بن زیاد (رقاد)
۴۰۴	سمت سبز زیستن
۴۰۷	عقبه بن صلت جهنی (همراهان مسیر مدینه)
۴۰۸	مجمع بن زیاد جهنی (همراهان مسیر مدینه)

- ۵۲۴ حرث (حارث) بن عمرو القیس کندی
- ۵۲۵ باران
- ۵۲۸ عامر بن مسلم عبیدی
- ۵۲۹ سالم مولی عامر بن مسلم
- ۵۳۰ موعود آشنا
- ۵۳۴ زاهر بن عمرو کندی
- ۵۳۵ ده سال بی تاب وصل
- ۵۴۲ عمّار بن ابی سلامه دالانی
- ۵۴۳ راز آن نگاه
- ۵۴۶ قاسط بن زهیر تغلبی
- ۵۴۷ مقسط بن زهیر بن حارث
- ۵۴۸ کردوس بن زهیر تغلبی
- ۵۴۹ سه شعله
- ۵۵۳ شیبب بن جرّاد
- ۵۵۴ شاعر قادمیه
- ۵۵۷ عمر بن جندب حضرمی
- ۵۵۸ آشنای شهید مرج عذرا
- ۵۶۱ عبیدالله بن یزید بن ثبیط عبیدی بصری
- ۵۶۲ تفرّج در باغ شمشیرها
- ۵۶۶ حُلاس بن عمرو آزدی راسبی
- ۵۶۷ با شهد آفرینان
- ۵۷۱ عبدالله بن یزید بن ثبیط عبیدی بصری
- ۵۷۲ هنر برخاستن
- ۵۷۷ حارث بن نبهان (حرث بن نبهان)
- ۵۷۸ مثل حمزه
- ۵۸۴ عبدالله بن بشر (بشر) بن ربیعہ خُثعمی

.....	مهاجر مجاهد	۵۸۵
.....	سعد بن حرث (حارث) خزاعی یا سعد خزاعی	۵۸۸
.....	پیر پیامبر شناس	۵۸۹
.....	حجاج بن بدر (زید یا بکر یا یزید) تمیمی سعدی	۵۹۴
.....	مهاجر بصره	۵۹۵
.....	جابر بن حجاج تیمی	۶۰۱
.....	پیوستن به بهشت عاشورا	۶۰۲

فصل چهارم: شهیدان نبرد تن به تن

.....	عبدالله بن عمیر کلبی (ابو وهب) و ام وهب (هانیه)	۶۱۵
.....	همسر و همسفر	۶۱۷
.....	حُرّ بن یزید ریاحی	۶۲۹
.....	مصعب بن یزید ریاحی	۶۳۱
.....	قرّه یا عروه یا عُرّه (غلام حُرّ)	۶۳۲
.....	علی بن حُرّ ریاحی	۶۳۳
.....	تشنگی را بهانه کن!	۶۳۴
.....	جوین بن مالک بن قیس بن ثعلبه تیمی یا ضبعی	۶۴۹
.....	در حلقه عاشقان	۶۵۰
.....	منحج (منهج) بن سهم	۶۵۳
.....	فدای حسین!	۶۵۴
.....	یزید بن حُصَین الهمدانی المشرفی	۶۵۸
.....	قاری قرآن	۶۵۹
.....	یزید بن مغفل بن جعف	۶۶۴
.....	شاعر مجاهد	۶۶۵
.....	سعد بن حنظله تیمی	۶۶۹
.....	صبور شمشیرها	۶۷۰

- ۶۷۳..... خالد بن عمرو اسدی صیداوی.
- ۶۷۴..... قصر سپید بهشتی.
- ۶۷۸..... یزید بن ثبیط عبدی بصری (زید یا بدر بن ثبیت قیسی عبدی).
- ۶۷۹..... شاداب زیر باران.
- ۶۸۷..... شبیب بن عبدالله نهشلی (ابو عمرو نهشلی).
- ۶۸۸..... این جوانمرد کیست؟
- ۶۹۱..... حنظلة بن اسعد شمامی.
- ۶۹۳..... مؤمن آل فرعون عاشورا.
- ۶۹۷..... سیف بن حرث (حارث).
- ۶۹۸..... مالک بن عبدالله بن سریع جابری.
- ۶۹۹..... دو هم‌بال و هم‌پرواز.
- ۷۰۳..... یزید بن مهاجر (مهاصر) بهدلی (ابو شعشاء).
- ۷۰۵..... یزید شهید.
- ۷۱۱..... عمیر (عمرو) بن عبدالله مذحجی.
- ۷۱۲..... میدان ناگزیز.
- ۷۱۵..... جابر بن عروة بن الغفاری.
- ۷۱۶..... سپاس، پسر مرد!
- ۷۱۹..... جون بن حوی.
- ۷۲۱..... خوشبوتر از بهشت.

مقدمه

یاران بزرگ عاشورا که بودند؟ چرا و چگونه به حسین علیه السلام پیوستند و در منظومه عظیم عاشورا و نهضت شکوهمند حسین چه کردند و چه جایگاهی داشتند؟ این پرسش‌ها برای هر کس که با عاشورا حتی اندک آشنایی می‌یابد مطرح می‌شود و کنج‌کاوانه به جست‌وجوی منابعی می‌پردازد تا پاسخ‌های مناسب بیابد.

درست است که درخشش آفتاب عاشورا، حسین علیه السلام، به غیبت ستاره‌ها کمک کرده است، اما معماران و نقش‌آفرینان عاشورا همین ستارگان غروب‌ناپذیری هستند که امام در آن‌ها تجلی کرد و آنان آیینه‌گردان سیما و سیرت و سلوک او شدند.

در کمتر محفلی بوده است که مواجه با این پرسش‌ها نباشم که «صحابه حسین چند تن بودند؟ اباعبدالله چگونه آنها را برگزید یا آنان چگونه حسین را برگزیدند و با او همسفر شدند؟» پرسشگران دقیق‌تر، از سن آنها، زادگاه و نژاد و تبار آنان می‌پرسیدند و نحوه شهادت و پاکبازی آنان؛ و البته همه این پرسش‌ها، پرسش‌های خودم نیز بود و پاسخ به آنها مطالعه و پژوهش گسترده‌ای را می‌طلبد که این کتاب حاصل و ره‌آورد همین نیاز است.

منابع هر چند فراوان و گسترده، اما دشواری‌ها و تنگناهایی چند پیش رو بود:

۱. ناگفته‌ها و ناکاویده‌ها درباره یاران فراوان بود. گاه جز نام، هیچ نشان و شرحی در منابع یافته نمی‌شد.

۲. شباهت نام‌ها، زمینه‌ساز درهم‌آمیختگی، آشفتگی و در نتیجه ابهام‌های فراوان در زندگی یاران شده بود.

۳. عمدهٔ مقاتل و کتبی که به اصحاب اباعبدالله اشاره داشتند از منظر قبیله به زندگی آنان پرداخته بودند که هر چند گذرگاهی برای مطالعه و شناخت آنان بود، ناگفته‌های فراوانی را نیز باعث شده بود.

۴. نهضت حسین، مردمی‌ترین حادثهٔ تاریخ اسلام است. پیوند و گره خوردگی عاطفی مردم در عین ارزشمند بودن، آسیب‌های فراوانی در پی داشته است که تحریف، شاخ و برگ‌های ناروا و افزودن‌های فاقد استناد از آن جمله است. پژوهشگر باید دقیق و عمیق و کاوشگرانه از لابه‌لای این شاخ و برگ‌ها بگذرد و حقیقت را بشناسد و بشناساند.

۵. دخل و تصرف‌های غرض‌ورزانه و گاه جاهلانه را بر فهرست آسیب‌ها باید افزود. با این همه هنر آن است که از آن سوی این غبارها و حجاب‌ها به کشف و تماشا پرداخت.

این مجموعه حاصل هفت سال اندیشیدن، مطالعه و پژوهش و نوشتن است و ره‌آورد سفر و حضر، خواب و بیداری و پیش از همهٔ اینها، عنایت و هدایت و حمایت همین نامهای متبرک و روشن که برایشان قلم زده‌ام.

در این هفت سال اولین مسئله و مشغله‌ام همین بوده است و تردیدی نیست که «حال‌ها» و «قال‌ها» و مجال‌ها و مقال‌ها در نوع نگارش و جریان ذهن و ذوق مؤثر بوده‌اند.

راه‌های نرفته و ناپیموده در این جغرافیای گسترده و کرانه‌ناپیدا فراوان است و یقین دارم اگر خدای حسین علیه السلام فرصتی دهد ناگفته‌های دیگر را بر این مجموعه باید افزود.

روش و بخش‌های کار

روش و اسلوب کار و نظام و چینش مباحث در این اثر، با آثاری که در زمینهٔ زندگی اصحاب اباعبدالله الحسین علیه السلام نگاشته شده، متفاوت است.

مباحث تحلیلی و تبیینی دربارهٔ اصحاب، جایگاه و فضایل آنها، نوع رابطهٔ آنان با امام حسین علیه السلام، مباحثی در باب تقسیم‌بندی صحابه، قبایل آنان و منازل و حوادث راه مدینه به مکه و از مکه تا کربلا نخستین فصل کتاب است. این فصل با پشتوانه‌ای از جداول و

نقشه‌ها فرصت رصد و بررسی اصحاب را سهل‌تر و روشن‌تر ساخته است.

فصل دوم کتاب که آغاز بررسی زندگی و شناسنامه شهیدان است با شهیدان پیشاهنگ آغاز می‌شود. یازده تن شهیدان پیشاهنگ، شهیدانی هستند که قبل از وقوع حادثه عاشورا، در کوفه و بصره به شهادت رسیده‌اند.

از این فصل تا فصل هشتم روش کار بدین‌گونه است:

۱. مقدمه‌ای کوتاه همراه با تجلیل و تبیین آماری شهیدان.

۲. جدول نام و نشان شهیدان که گونه‌ای شناسنامه اجمالی محسوب می‌شود و در یک نگاه شهیدان فصل را باز می‌شناساند.

۳. شناسنامه مستقل هر شهید که شامل تبار و نژاد، زمان پیوستن به اباعبدالله، نحوه شهادت، سن، ویژگی‌ها و فضایل، نام در زیارت‌نامه‌ها و منابع، رجز و اطلاعات دیگر است. این شناسنامه، مجالی است برای شناخت دقیق‌تر هر شهید.

۴. متن زندگی صحابه که با ساختار شبه‌داستانی و پرداختی ادبی همراه است. این نکته مهم گفتنی است که متن، کاملاً به تاریخ و منابع اصیل متکی است و جز فضای توصیفی، ماجراها و حوادث مستند به اسناد تاریخی و مقاتل معتبر است که به ضرورت، گاه در پایان متن، یا پانویس و سرانجام در انتهای کتاب ذکر شده‌اند. بخشی از منابع پایانی در متن ظهور و حضور ندارند، زیرا ساختار داستانی اجازه ارجاع مداوم نمی‌دهد. در فصل سوم کتاب «شهیدان نبرد نخستین (تیرباران صبح)» شناسانده شده‌اند که در این اثر تعداد آنان پنجاه و دو تن است. شیوه معرفی با همان الگوی فصل دوم است.

در فصل چهارم «شهیدان نبرد تن به تن (پیش از نماز)» مطرح شده‌اند. چهل و هفت تن شهید این مرحله، از برجسته‌ترین یاران اباعبدالله علیه السلام هستند.

در فصل پنجم «شهیدان نماز (دو تن)» معرفی شده‌اند. فصل بعد، باز شناسایی گه تن «شهیدان پس از نماز» است. و فصل هفتم که از گسترده‌ترین فصول کتاب است، بیست و چهار تن از شهیدان بنی‌هاشم را به تفصیل باز می‌شناساند.

آخرین فصل (فصل هشتم) به «شهیدان پس از امام» می‌پردازد که هشت تن شهیدان

کربلا و کوفه‌اند.

در مجموع، در این کتاب با یکصد و پنجاه و سه شهید نهضت حسینی آشنا تر می‌شویم. این اثر را مدیون پدر و مادر بزرگوارم، همسر دلسوز و صبور و عاشورا آشنایم، همدلی فرزندانم محمد و فاطمه و تشویق دوستانم هستم.

بر خود لازم می‌دانم از خانم نسترن رفیعی بابت حروفچینی اولیه متن و همچنین از آقای نادر شالیان که زحمت حروفچینی و صفحه‌آرایی نهایی این کتاب را متقبل شدند، تشکر و سپاسگزاری نمایم.

این برگ سبز، تقدیم به برگ‌های ارغوانی کتاب عاشورا، که نامشان زینت کتاب است، و تقدیم به همه شهیدانی که با اقتدا به امام عاشورا، امروز آبی و آفتابی ما را رقم زده‌اند.

۲۳ رمضان المبارک ۱۴۲۷ برابر با ۸۵/۷/۲۵

دکتر محمدرضا سنگری